

-(y)XşXn zarf-fiili üzerine*

Faruk Yıldırım

Çukurova Üniversitesi, Adana

Giriş

Anadolu ağızlarındaki varlığı, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden; Karamanlıcadaki varlığı ise, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren seslendirilmiş olan -(y)XşXn zarf-fiilinin, yapısı ve fonksiyonları, birkaç değerli bilimsel çalışmayla tespit edilmiştir. Bu yazıda, söz konusu zarf-fiile ilişkin daha önceki çalışmalar değerlendirilecek; ekin yapısı ve fonksiyonları ele alınacak, Anadolu ağızlarındaki dağılımı haritaya işlenip yorumlanacak ve Hazar ötesi Türkmenlerinin de bu eki kullandığına değinilecektir. Yazı, -(y)XşXn zarf-fiilinin, Anadolu ağızlarını, bir yandan Ortodoks Türkler tarafından konuşulan ve batılı bilim adamları tarafından "Karamanlıca" olarak adlandırılan ağızlara diğer yandan da Türkmen Türkçesine bağlayan şekillerden biri olduğunu ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır.

İlgili araştırmalar

-(y)XşXn zarf-fiilinin Anadolu ağızlarında varlığını ilk olarak ortaya koyan Thury'dir. Thury (1885: 20), Kastamonu ağzından *gal-uşun* 'kalınca', *goy-uşun* 'koyunca', *gor-uşun* 'görünce', *dişle-yüşün* 'dişleyince', *kükre-yüşün* 'kükreyince', örneklerini vermiş ve bu zarf-fiili Osmanlıcadaki *-incal-ince* zarf-fiiliyle birleştirmiştir.

Deny, 1921'de yayımladığı *Grammaire de la Langue Turque (Dialecte Osmanli)* adlı eserinde, Karamanlıcada *-meksizin*'le anlamdaş bir *-meyişin* ekin-den söz etmiş ve *ol-mayışın* örneğini vermekle yetinmiştir. Deny (1941a: 906), eserine koyduğu dipnotta, on yedinci yüzyıldan kalma bir Kazan metninde rastladığı *hem bar-ış kil-iş it-iş-in dost-un-a dost bol-ub duşman-in-a duşman bol-*

* v. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 1, 20-26 Eylül 2004 (2004) Ankara: TDK, 3207-3218.

ub dost-luk it-iş-ti örneğini de bozuk bir metin olabileceği kaydıyla aktarmıştır. Eseri Türkçeye çevirerek 1941'de yayımlayan Ali Ulvi Elöve, bu bölüme koyduğu notta, "lehcemizde *-iş*'li masdar sonuna *-in* aletlik lâhikası getirilerek yapılan şöyle bir misâl var" deyip *dön-üş-ün bize gel* örneğini vermiştir (Deny 1941a: 906).¹ Deny konuyla ilgili başka bir makalesinde konuyu yeniden ele almış ve işe gramerinde bulunan "bozuk bir metin olabilir" kaydını düzeltmekle başlamıştır: *Bu notun üzerini çizmek ve -(y)işin zarf-fiilini (yetersizlik zarf-fiili -meyişin tek başına incelenmemeli) de dilbilgisinde başka bir bölüm altında incelemek gerekiyor. Bu bölüm, tercihen sonuç zarf-fiili -(y)ince'den sonra olabilir* (Deny 1941b: 119). Deny (1941b: 119-128), aynı makalesinde, Karamanlıca metinlerdeki *-(y)XşXn* zarf-fiilinin biri zaman diğeri de sebep olmak üzere iki temel fonksiyonu olduğunu ileri sürmüştür.

Kowalski, *Eine unbekannte gerundiale Konstruktion im Anatolischtürkischen* adlı makalesinde *-(y)XşXn* zarf-fiiline değinmiş, Martti Räsänen'in, *Türkische Sprachproben aus Mittel-Anatolien* adlı dört yazılı dizisinin ilk iki bölümündeki *-XşXn* zarf-fiil ekli 26 cümleyi incelemiş ve makalenin adından da anlaşılacağı üzere, şekli "belirsiz bir zarf-fiil kuruluşu" olarak değerlendirmiştir. Kowalski (1938: 120), Räsänen'in yazılarından üçüncüsünde bulunduğu *gelişie* kadar yapısının da *gelişin* ve *gelesiye* kadar şekillerinin birleşmesinden oluştuğunu dîfe getirmiştir.

Eckmann da 1950'de yayınladığı *Karamanlıca -işin'li Gerundium Hakkında* başlıklı makalesinde hem daha önceki çalışmaları değerlendirmiş hem de 1756, 1782, 1806 ve 1815'te yayımlanan dört Karamanlıca kitapta bulunduğu verilere dayanarak söz konusu zarf-fiilin fonksiyonlarını tespit etmiştir. Buna göre, *-XşXn* zarf-fiilinin Karamanlı metinlerinde zaman, sebep, şart ve olmayış fonksiyonları vardır. Zaman zarf-fiili işlevinde ise anterioritas, simultaneitas, limitativus olmak üzere üç farklı kullanımı vardır.

Daha sonra yapılan çalışmalarda da burada üzerinde durduğumuz ekten söz edilmiş, ekle ilgili yeni örnekler belirlenmiştir. Caferoğlu (1959: 259), ekin, isim-fiil eki ile vasıta hâli ekinden mürekkep olduğunu belirtip, *-nce*, *-rken*, *-dikten sonra*, *-diği zaman* görevlerinde kullanıldığına değinmiştir. Ergin (1984: 346) ise söz konusu ekin, Eski Anadolu Türkçesinde Karamanlı sahasında ve bugün aynı sahadaki Anadolu ağızlarında yaşadığını; *-(y)XncA* fonksiyonunda olduğunu yazıp *başla-y-işin*, *gel-işin*, *otur-uşun*, *süz-üşün* ör-

1. Yazı dilimizde benzer bir kullanışa rastlanmıştır: "Bizim oğlan askerden dönüşün, baba, dedi, ben askerde şoförlük öğrendim..." (Aziz Nesin 1984: 221). Gerçi bu hikâyede konuşan kişi bir köylüdür. Yazar, ağız özelliğini yansıtmak amacıyla böyle bir yapıyı kullanmıştır. Ancak yine de burada kayıt altına almak istedik.

neklerini vermiştir. Korkmaz (1971: 29), ekin bir Avşar özelliği olduğu görülmüştür. Başka bir yazısında ise ekin "Konya, Karaman, Nevşehir vb. Orta Anadolu ağızlarında yaygın" olduğunu belirtmiştir (Korkmaz 1977b: 425). Yüce, bir makalesinde eke değinmiş (Yüce 1972: 194-195), *Gerundien im Türkischen: Eine morphologische und syntaktische Untersuchung* kitabında da önceki çalışmaları değerlendirerek Anadolu ağızlarında kullanımına dair örnekler vermiştir (Yüce 1999: 81-83).

Karahan (1996a: 174), üzerinde durduğumuz ekin fonksiyon bakımından -(y)XncA'ye benzediğini ve Afşın, Elbistan, Göksun, Andırın, Adana, Hatay, Tarsus ve Ereğli ağızlarında işlek olduğunu göstermiştir. Ekin Kütahya'da (Gülensoy 1988: 114), Malatya'da (Gülseren 2000: 205); yaygın olarak Kırşehir'de (Günşen 2000: 152), seyrek olarak Uşak'ta (Gülsevin 2002: 136) ve Afyon'da (Boz 2002: 125) bulunduğu da ilgili ağızlar hakkında yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Biz de ekin Çukurova ağızlarındaki dağılımını bir haritayla göstermiş, kullanımına dair örnekler vermiş ve bölgedeki ağız gruplarını belirlemede kullandığımız ölçütlerden birinin bu zarf-fiil olduğunu göstermiştik (Yıldırım 1999: 303-304; 26). Başka bir yayınumuzda ise ekin "Oğuzların Bozok koluna ait şekillerden biri" olduğunu, ihtimal kaydıyla dile getirdik (Yıldırım 2002: 149).

-(y)XşXn zarf-fiilinin yapısı ve ses özellikleri

Birçok araştırmacı, -(y)XşXn zarf-fiilinin fiilden isim yapma (isim-fiil) eki -(y)Xş ve +(X)n vasıta hâli ekinen mürekkep bir şekil olduğu görüşünde birleşmektedir (Kowalski 1938: 118; Deny 1941b: 119; Eckmann 1950b: 47; Caferoğlu 1959: 259; Yüce 1999: 81-83). -(y)XşXn'ı "isim-fiil eklerinden genişlemiş ekler" arasında değerlendiren Karahan da, bu görüşü zikretmiş ve sondaki -n ekinin pekiştirici bir unsur olarak başka ek ve kelimelerin yapısında bulunduğunu dile getirmiştir (Karahan 1996b: 226-227). Araştırmacılar, ekin birleşik bir yapı olduğu konusunda hemfikirdir.

Ek, Anadolu ağızlarında, genel olarak, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlık uyumuna tâbi olarak kullanılır. Ünlüyle biten tabanlara gelirken /y/ yardımcı ünsüzünü alır.

-(y)XşXn zarf-fiil eki, Kastamonu ve Tokat ağız bölgelerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak düz ünlülü tabanlara -(y)UşUn şeklinde gelebilmektedir: *galuşun, dişleyüşün, kükreyüşün* (Thury 1885: 20, Kastamonu), *atılışun* (Caferoğlu 1944: 174, Artova-Tokat). Ekin, yine düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak, -üşin şeklinde kullanıldığı örnekler vardır: *çöküşin* (Caferoğlu 1944: 76, Sivas). Ek, nadiren, kalınlık-incelik uyumuna aykırı o-

larak da kullanılır: *ânâyışın* (Caferoğlu 1944: 173, Artova-Tokat), *sarmâyışın* (Caferoğlu 1944: 182, Zile-Tokat), *galmâyışın* (Biray 2001, Çivril-Denizli).

-(y)XşXn zarf-fiil ekinin sonundaki -n sesinin, yer yer (özellikle Yozgat-Sivas-Malatya hattında), art damaklılaşarak -ñ sesine dönüştüğü de olur: *söyleyişin* (Sarıyıldız 1996: 103, Boğazlıyan-Yozgat), *gelişin* (Räsänen 1935: 91, Yozgat), *oluşun* (Räsänen 1933: 52, Sivas), *değmeyişin* (Gülseren 2000: 348, Doğanşehir-Malatya), *görüşün* (Öz 1972: 43, Tarsus-Mersin).

Ek, nadiren, ünlüyle biten tabanlarda /y/ yardımcı ünsüzünden sonra gelen ünlünün düşmesiyle -yşin şeklinde veya fiilin sonundaki ünlüyle ekin başındaki ünlünün kaynaşmasıyla -ışin şeklinde karşımıza çıkabilmektedir: *öldürmeyşin* (Caferoğlu 1994: 73, Eğirdir-Isparta), *galmâyışın* (Biray 2001, Çivril-Denizli); *delinmişin* (Kılıç 2001: 65, Kahraman Maraş).

Adana-Osmaniye bölgesinde, ek, son hecesi geniş-düz ünlülü olan tabanlar üzerine gelirken, /y/ yardımcı ünsüzünün iki tarafındaki ünlülerin yer değiştirmesiyle -(y)AşIn şeklinde karşımıza çıkabilir: *başlıyaşın*, *sabınnıyeşin*, *patlamıyaşın* (Yıldırım 1999: 97, Adana, Osmaniye). Aynı bölgede görülen ve -(y)XşXn zarf-fiiliyle aynı görevi yapan -(y)XşXK şekli de (*görüşük*, *başlayışık* vb., Yıldırım 1999: 303) bu ekin ses değişmesiyle oluşmuş bir başka formu olmalıdır.

İşlevleri

-(y)XşXn zarf-fiilinin Karamanlıcadaki durumunu inceleyen araştırmacılar-dan Deny, ekin biri zaman diğeri sebep olmak üzere iki; Eckmann ise, zaman, sebep, şart ve olmayış olmak üzere dört işlevinden söz etmiştir. Eckmann'ın zaman işleviyle ilgili yaptığı üçlü sınıflandırma (anterioritas, simultaneitas, limitativus); ve *deyişin* yapısının sayı bildiren sözlerle birlikte kullanımına dair tespitleri, ekin ağızlardaki durumuyla ilgili çalışmalar için de ufuk açıcı niteliktedir. Aynı zarf-fiilin Anadolu ağızlarındaki üzerine söz söyleyen araştırmacıların çoğunun, ekin -(y)XncA ekiyle aynı veya paralel görevde kullanıldığını söylediğine yukarıda işaret edilmişti. Ancak, Anadolu ağızlarında, -(y)XşXn zarf-fiili, -(y)XncA zarf-fiilinden daha geniş bir işlev alanına sahiptir. Ekin işlevleri, iç içe geçmiş dört temel grupta incelenebilir: zaman bildirme, sebep gösterme, ulama ve şarta bağlama.

1. Zaman zarf-fiili

Anadolu ağızlarında, -(y)XşXn ekli zarf-fiilin en önemli görevi zaman ifade etmektir. Bunu, hem incelediğimiz ve bir kısmını buraya aldığımız metinler hem de Kowalski (1938: 118) ve Eckmann'ın (1950b: 47) tespitleri ile Caferoğlu'nun

-(y)XşXn'li yapıları açıklamak için koyduğu dipnotlar² teyit etmektedir. Ancak, bu zarf-fiilin zaman işlevi, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnızca -(y)XncA zarf-fiil ekinin paraleli olmakla sınırlı değildir.

a. -(y)XşXn zarf-fiili, çoklukla, bağlı olduğu fiilin kendisinden hemen sonra gerçekleştiğini gösterir ki bu işleviyle, standart Türkçedeki -(y)XncA zarf-fiiliyle eş görevli olarak kullanılmaktadır. Anadolu ağızlarında -(y)XşXn zarf-fiilinin en yaygın işlevi de budur:

Senin aslını nereli ve kimlerdensin diye soruşun, diyör ki elbâlidenim Ali Gadölnün ölüyüm 'Senin aslın nereli ve kimlerdensin diye sorunca, diyor ki Elbeyli-denim, Ali Kadioğlu'nun oğluyum.' (Caferoğlu 1945: 134, Andırın-Kahraman Maraş)

Elbölü mu yit sen mi yitsin, deyişin: allah bilir efendim (...) der demes 'Elbeyoğlu mu yigit sen mi yiğitsin, deyince: Allah bilir efendim (...) der demez.' (Caferoğlu 1945: 134, Andırın-Kahraman Maraş)

Yaz gelişin ışılaşır yaylağı 'Yaz gelince yaylası ışıldar.' (Caferoğlu 1945: 142, Andırın-Kahraman Maraş)

su kaynamağıya başlayışın vezir dedi ki... 'Su kaynamaya başlayınca vezir dedi ki... ' (Caferoğlu 1945: 165, Kahraman Maraş)

hacı ka burada garadurduladan hısım oluyodu ya oreya arpa deye geliyo, orayada gelişin gara bekirde gayınıydı ya Bekir diyô giTde şu arpeyi getir 'Hacı Kâhya burada, Kara Durdulardan hısım oluyordu ya, oraya arpa diye geliyor, oraya gelince, Kara Bekir de kayın biraderiydi ya, "Bekir" diyor, git de şu arpayı getir.' (Kılıç 1991: 168-169, Tufanbeyli-Adana)

itiñ karnı doyuşun baña burun ğaldırdı 'İtin karnı doyunca, bana burun (baş) kaldırdı.' (Kılıç 1991: 215, Tomarza-Kayseri)

önüne iki avrat çıkmış mı, şurdan vuruşun şu işiä allah bakanaka ölmüş 'Önüne iki kadın çıkmış mı, şuradan vurunca, şu işiğe, Allah, bakıncaya kadar ölmüş.' (Kılıç 1991: 240, Sarız-Kayseri)

pâdişah başğa yere eniyor. enişin onlar diyor ki 'Padişah başka yere iniyor, inince onlar diyor ki... ' (Paçacıoğlu 1987: 169, Sivas)

Gece yarısınaca uyuyor, Gece yarısı oluşun uyanıyor, beklemeye başlıyor 'Gece yarısına kadar uyuyor. Gece yarısı olunca uyanıp beklemeye başlıyor.' (Räsänen 1933: 51-52, Sivas)

şöyle zorladışın, onnardan evel silaha yetišeceK oluşun, sudan çıkmışlar '[Onlar, onun] şöyle zorlayıp onlardan evvel silaha yetišeceğini anlayınca, sudan çıkmışlar.' (Yıldırım 1999: 303, Toprakkale-Osmaniye)

baña böyle söyleyişin didim ki 'Bana böyle söyleyince dedim ki... ' (Sarıyıldız 1996: 103, Boğazlıyan-Yozgat)

2. Caferoğlu, -(y)XşXn'li yapıları, -(y)XncA, -rken ve -DİKİAn sonra'lı yapılarla açıklamaktadır (bkz. Caferoğlu 1944: 15, 54, 55, 59, 76, 77, 173, 174, 182; Caferoğlu 1945: 142, 146, 159, 163).

işlerinden güccüK gardaşı eKmā gidişin... bıçā hazillasınnar getir 'İçlerinden küçük kardeşi ekmeğe gidince... bıçağı hazırlasınlar, getir.' (Sarıyıldız 1996: 113, Boğazlıyan-Yozgat)

dev gelişin başını kes, almayı kurtar! 'Dev gelince başını kes, elmayı kurtar!' (Räsänen 1935: 46, Yozgat)

giz getirdi suyu başi andan döktü. döküşün bir ala" gaxtı 'Kız getirdi, suyu b aşından döktü. Dökünce bir alev kalktı.' (Räsänen 1935: 82, Sungurlu-Yozgat)

aradan üç beş sene geçissin omer vardi 'Aradan üç beş yıl geçince Ömer vardı.' (Räsänen 1935: 88, Sungurlu-Yozgat)

oriya varıncaç necibe söyler-de gülerse, gelişin başa söyle, gelişin anşei kesim 'Oraya varınca Necip'e söyler de gülerse, [sen] gelince bana söyle, gelince Ayşe'yi keseyim.' (Räsänen 1935: 91, Sungurlu-Yozgat)

Yatā yatışın sıkı sarılmaz 'Yatağa yatınca sıkı sarılmaz.' (Deliceoğlu 2002: 167, Ağırnas-Kayseri)

Kapımı tipi kapadı/Çıktım yıkılı yıkılı/Varışın tamamı söylen/olmam evinin vekili 'Kapımı tipi kapadı/Çıktım yıkıla yıkıla/Varınca tamamını söyleyin/[yoksa] olmam evinin vekili.' (Özdemir 1994: 349, Sarız-Kayseri)

Sarıkamış alınışın/Sağ olanlar mektup saldı 'Sarıkamış alınınca/Sağ olanlar mektup gönderdi.' (Özdemir 1994: 37, Tomarza-Kayseri)

Ağca ceren indi sandım görüşün 'Görünce, akça ceren indi, sandım' (Öz 1972: 43, Tarsus-Mersin)

Burie gelişin oynamış 'Buraya gelince oynamış.' (Kılıç 2001: 70, Kahraman Maraş)

Dönüşün gine hediye alıp gëdiyik '[hacılar] dönünce [biz] yine hediye alıp gidiyoruz.' (Gülseren 2000: 246, Malatya)

yanımı bi gadın otdu. oturuşun başa dedi ki 'Yanıma bir kadın oturdu. Oturunca bana dedi ki...' (Gülsevin 2002: 254 Banaz-Uşak)

Sōra gızın varmıyacāni ānāyışın gız varmaduhdan sōna, nası verek deyolar 'Sonra kızın evlenmeyeceğini anlayınca, Kız evlenmek istemezse nasıl verelim diyorlar.' (Caferoğlu 1944: 173, Artova-Tokat)

Gız orda silkelenip tūyünü döküşin begölu bayılmış 'Kız orda silkelenip tūyünü dökünce bey oğlu bayılmış.' (Caferoğlu 1944: 77, Sivas)

Bunnar gedişin haylı bir müddet sōna bir ormannih yere varyiollar 'Bunlar gidince,³ hayli bir müddet sonra bir ormanlık yere varyıyorlar.' (Caferoğlu 1944: 59, Sivas)

*Gızın babasının üzerine atılışın gızı da yaralanıyo bilē*inden 'Kızın babasının üzerine atılınca, kızı da bileğinden yaralanıyor.'* (Caferoğlu 1944: 174, Artova-Tokat)

3. Caferoğlu, "gittikten sonra" şeklinde anlamlandırmıştır.

ondan sonâ "harla da ge yâ mubareK" deyverişin, gayalân içinden, hamamın içindeki gayalân içinden "haril haril" bi seslê gelivemiş 'Ondan sonra, "harla da gel ya mübarek" deyverince, kayaların içinden, hamamın içindeki kayaların içinden "haril haril" sesler gelmiş.' (Gülensoy 1988: 156, Kütahya)

b. -(y)XşXn zarf-fiili, bazen, bağlı olduğu fiilin kendisinin hemen arkasından gerçekleştiğini gösterir. Bu işlevde fiillerin gerçekleşme zamanları arasındaki süre, -(y)XncA zarf-fiiline göre daha kısadır. Bu durum, standart Türkçede -r...-mAz yapısıyla karşılanır. Elimizdeki metinlerde ekin bu görevine seyrek olarak rastlanır:

üzeñgiye basışın aT yol alıyor ' [O] üzeñgiye basar basmaz (basınca?), at yol alıyor.' (Yıldırım 1999: 303, Ceyhan-Adana)
adam parayı alışın çarşıya çıkıveriyor 'Adam parayı alır almaz (alınca) çarşıya çıkıveriyor.' (Gülensoy 1988: 166, Kütahya)

c. Anadolu ağızlarında, olumsuz tabanlar üzerine gelen -(y)XşXn (-mAyIşIn) eki, çoklukla, bildirdiği hareket gerçekleşmeden, bağlı olduğu fiildeki hareketin gerçekleşmeyeceğini bildirir. Bu işleviyle, standart Türkçedeki mA-DİKçA ve -mAdAn zarf-fiillerine benzer:

Şimdi şuradan gelsin adam/Seni bana vërsin gidem/İnce belli güllü fidan/sarmayışın geçermiyem 'Şimdi şuradan gelsin adam/Seni.bana versin gideyim/İnce belli güllü fidan/Sarmadıkça (sarmadan) gider miyim?' (Caferoğlu 1944: 182, Zile-Tokat)

Demir çarış delinmişsin demiş, demir asa almışın Allah beni sâ gösdermesin demiş, gız 'Demir çarık delinmedikçe demiş, demir asa almadıkça Allah beni sana göstermesin demiş, kız.' (Kılıç 2001: 82, Kahraman Maraş)
benim elim değmeyişin yaran peren eyi olmaya 'Benim elim değmedikçe yaraların iyileşmesin.' (Gülseren 2000: 348, Doğanşehir-Malatya)
atatürk olmayışın burdu duru mu bilcez dedim 'Atatürk olmadan burada durabilecek miyiz dedim.' (Gülsevin 2002: 254, Banaz-Uşak)
Onu-da öldürmeyişin bizâ rahatlıq vërmâz dedi 'Onu da öldürmeden (öldürmedikçe) bize rahatlık vermez dedi.' (Caferoğlu 1994: 73, Eğirdir-Isparta)

d. -(y)XşXn, bazen, zamana bağlı hâl zarf-fiili olarak da kullanılır. Standart Türkçede -rken yapısıyla karşılanabilecek bu durumun örneği azdır:

Namas gilmıya geçişin, guş baña ne yapıyor, gelin bañın '[Ben] namaz kılmaya giderken, kuş bana ne yapıyor, gelin bakın.' (Caferoğlu 1944: 76, Sivas)

e. Anadolu ağızlarındaki -(y)XşXn ekli bazı örnekler, standart Türkiye Türkçesinde -DİK+iyelik+DA, -DİK+iyelik zaman, -DİK+DAn sonra kalıplarıyla karşılanabilir:

*Senden ayrılışın bir deyimene vardım 'Senden ayrıldıktan sonra bir değirme-
ne vardım.'* (Räsänen 1933: 83, Sivas)

*Geçen sene biz burıya gelişin burda bir adam-mı varmış? ezi diyinemiş. biz bur-
dan gedişin arşam-sıra gelmiş 'Geçen sene biz buraya geldiğimizde (geldiği-
miz zaman) burada bir adam mı varmış? Bizi dinlemiş, biz buradan gidince
arkamızdan gelmiş.'* (Räsänen 1933: 85, Sivas)

II. Sebep zarf-fiili

Anadolu ağızlarında, *-(y)XşXn* zarf-fiili, kimi durumlarda, asıl fiilin gerçek-
leşme sebebini gösterir. Standart Türkçede *-DXK+iyelik için* ve *-DXK+iyelik
+DAn* kalıplarıyla karşılanabilecek bu durumda da, zaman anlamı sezilir:

*Çocuğlar zor e-dişin, gurdun işini söylemiye mecbur gâlmış 'Çocuklar zorladığı
için, kurdun işini söylemek mecburiyetinde kalmış.'* (Caferoğlu 1944: 54,
Sivas)

*ha"tıya düün olacâdı. o furuluşun bırağdılar 'Haftaya düğün olacaktı, o vurul-
duğu için vazgeçtiler.'* (Yıldırım 1999: 303, Yumurtalık-Adana)

*oreya varınca dönmiş dēnemiş buu da içersine goymuş evkar. evkar gelişin bunu
böyle söylemiş 'Bu, oraya varınca dönmiş bakmış ve efkarlanmış. Efkarlandığı
için bunu böyle söylemiş.'* (Kılıç 1991: 198, Kayseri, Sarız)

*üş tâne düşüK yaPdı yapışın gene olmadı olmayışın gene tedâvi gördu 'Üç tane
düşük yaptı. Yapınca yine olmadı. [Çocuk] olmadığı için tedavi gördü.'
(Doğan 2001: 139, Sivas)*

*eyle söyleyişin kör-ölunan bir birine gauya yapıyollar 'Öyle söylediği için Kör-
oğlu ile kavga ediyorlar.'* (Räsänen 1935: 62, Yozgat)

*bu öğüdü dinemeyişin arabüzeñgi buña dōru yürüyir 'Bu öğüdü dinlemediği için
Arabüzeñgi (Zenci Arap?) buna doğru yürüyor.'* (Koraş 1992: 190, Karaman)

*şindi o köy böyüyüşün, muğdarlığı ayrılmak icâb etti 'Şimdi o köy büyüdüğü için
muhtarlığını ayırmak icap etti.'* (Yıldırım 1999: 303, İmamoğlu-Adana)

*dabancayı çekmişler, o da görhuşun gelmiş 'Tabanca çekmişler, o da korktuğu
için gelmiş.'* (Yıldırım 1999: 303, Karataş-Adana)

*Boz duman çöküşin, yarı yoldan geri dönmüş 'Boz duman çöktüğü için, yarı yol-
dan geri dönmüş.'* (Caferoğlu 1944: 76, Sivas)

*gözel yenge deyişin korktum enmem dedim 'Güzel yenge dediği için korktum,
inmem dedim.'* (Akçay 1997: 47, Sivasslı-Uşak)

III. Ulama zarf-fiili

-(y)XşXn zarf-fiili, Anadolu ağızlarında, yüklemi olduğu zarf-fiil grubunu
ana cümlemin yüklemine bağlar. Bunu yaparken, kimi durumlarda, ana
cümlemin bildirdiği hareketten az önce veya onunla aynı anda gerçekleşen
bir hareketi gösterir. İki hareketin birbirine bağlanmasıyla Standart Türkçe-

deki -(y)Xp zarf-fiiliyle benzer bir işlevi yerine getirir. Kimi durumlarda, u-lamayla birlikte bir hâl bildirme işlevi de sezilir:

k'edi dolmayı kaçırışın air şeyuk k'upun disine yemiye başlıyor 'Kedi dolmayı büyük bir küpün dibine (yanına/arkasına) kaçırıp, yemeye başlıyor.' (Räsänen 1933: 85, Sivas)

ğuralın ğızı, ondan sora onu ğoyuruşun beni, dimiş, sora al 'ondan sonra, kralın kızı, 'onu bırakıp beni al' demiş.' (Günşen 2000: 323, Kırşehir)

Ağam şehirden binişin/Ağpınara indi m'ola 'Ağam şehirden binip (binerek?)/ Akpınara indi mi ki.' (Özdemir 1994: 37, Pınarbaşı-Kayseri)

Avrat yekinişin saçını yoldu, bir fiğan etti 'Kadın yekiniş' (yekinerek?) saçını yoldu [ve] fiğan etti.' (Caferoğlu 1945: 142, Andırın-Kahraman Maraş)

iv. Şart zarf-fiili

-(y)XşXn zarf-fiili, nadiren şart tarzı görevinde de kullanılır:

oylum ben susayıp attan düşüşün şeytana uyup bana bir şey etmeyesin 'Oğlum ben susayıp attan düşersem (düşüğüm takdirde), şeytana uyup bana bir şey yapmayasın.' (Räsänen 1933: 53, Sivas)

Anadolu ağızlarındaki dağılım

Elimizdeki metinlere göre, -(y)XşXn zarf-fiili, Karahan'ın tasnifinde Doğu ve Kuzey grubunda yer alan ağızlarda hiç kullanılmamaktadır. Batı grubundan VI., VII., VIII. alt gruplarda işlek olarak kullanılırken, II. alt grupta örneğine rastlanmamıştır. Thury'nin -(y)XşXn ekine dair örnekler verdiği Kastamonu, Karahan tasnifinde III. ve IV. alt gruplara dahildir. Kastamonu dışında, bu alt gruplara ait metinlerde örnek bulunamamıştır. I. ve IX. alt gruplarda yer yer -(y)XşXn ekine rastlanırsa da, kullanım sıklığı, bu eke rastlanan diğer ağız gruplarına göre düşüktür. I. grupta batı sınırı Kütahya, Eşme (Uşak), Çivril (Denizli) hattıdır. Afyon ve Isparta'da da tek tük örneklerine rastlanmaktadır. IX. grupta yer alan Karaman'da örneklerine rastlanmıştır. Konya'da yaygın olarak kullanıldığı (Korkmaz 1977b: 425) dile getirilmişse de, Räsänen, Vincze ve Caferoğlu'nun bu ile dair metin yayınlarında -(y)XşXn ekine rastlanmamıştır. Konya'da bu ekin kullanıldığını tespit edebildiğimiz tek bölge olan Ereğli (Kaynak 1970: 66), Leylâ Karahan'ın tasnifinde VII. gruptadır. Konya'nın çok büyük bir il olduğu ve ağız metinlerinin kısıtlı bulunduğu dikkate alınınca, yorum yapmak zorlaşmaktadır. Mevcut yayınlara göre, -(y)XşXn zarf-fiil ekinin kullanıldığı illeri şöylece tespit edebiliriz:

Adana (Yıldırım 1999), Osmaniye (Yıldırım 1999), Hatay (Haşimi 2001), Kahramanmaraş (Caferoğlu 1945; Kılıç 2001), Malatya (Gülseren 2000), Sivas (Räsänen 1933; Caferoğlu 1944; Paçacıoğlu 1997; Doğan 2001), Giresun (Akin 1959–1960), Tokat (Caferoğlu 1944), Yozgat (Räsänen 1935; Sarıyıldız 1996), Kayseri (Kılıç 1991; İkinci 1993; Özdemir 1994; Deliceoğlu 2002), Nevşehir (Korkmaz 1977b), Mersin [İçel] (Öz 1972), Karaman (Korkmaz 1977b; Koraş 1992), Konya (Kaynak 1970; Korkmaz 1977b), Kırşehir (Günşen 2000), Kastamonu (Thury 1885), Isparta (Caferoğlu 1994), Afyon (Boz, 2002), Denizli (Biray 2001), Uşak (Akçay 1997; Gülsevin 2002), Kütahya (Gülensoy 1988).

Harita incelendiğinde, söz konusu zarf-filin, Bozok boyları tarafından kurulan Dulkadiroğulları beyliğinin egemen olduğu bölgede yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu beyliğin egemenlik alanı dışında kalan ancak $-(y)XşXn$ ekinin kullanıldığı yerlerin büyük kısmı da yine Bozoklu boyların ve "Dulkadirli Ulusu"na bağlı grupların yerleştiği bölgelerdir (Yıldırım 2002: 148). Ekin görüldüğü batıdaki bölgeler de, büyük ihtimalle Bozok yerleşim alanlarıdır. Harita, Zeynep Korkmaz'ın $-(y)XşXn$ zarf-filinin Avşar özelliği olduğu görüşüyle (Korkmaz 1971: 29) bizim aynı zarf-filin Bozok (Avşar, Bayat, Beydili) boylarına ait özellik olduğu yolundaki görüşümüzü (Yıldırım 2002: 149) doğrular niteliktedir.

Türkmencede $-(y)XşXn$ eki

Türkmence gramerlerde doğrudan doğruya $-(y)XşXn$ ekinden söz edilmez; ancak Clark +*nin* vasıta hâli ekinden söz ederken $-(y)XşXn$ ile ilgili olarak, şu örnekleri vermektedir:

gidiş 'going' > *gidışın* 'on the way (there)', *barış* 'going' > *barsın* 'on the way',
geliş 'coming', *gelışın* 'on the way (here)' (Clark 1998: 546)

Tekin başkanlığında hazırlanmış olan *Türkmence Türkçe Sözlük*'te aşağıdaki maddeler yer almaktadır:

GAYDIŞIN (gaydışın) *bel.* dönüşte, dönerken g. size degip geçerin dönüşte size uğrarım (Tekin 1995: 240)

GELŞİN (gelşin) *bel.* dönüşte, dönerken, gelirken: kitabını g. getirerin senin kitabını dönüşte getireceğim g. bize-de degip geçiñ dönüşte bize de uğrayın (Tekin 1995: 249)

GIDIŞIN (gidişin) *bel.* geçerken, yanından geçerken, yolu üzerinde: g. bize-de degip geçgin dönüşte bize de uğrayın (Tekin 1995: 272)

Gerek Clark'ta gerekse *Türkmence-Türkçe Sözlük*'te yer alan *gidışın/gidişin*, *barsın*, *gelşin*, *gaydışın* örnekleri, *Türkmence*'de zarf-olarak kullanılmaktadır. Yapılar, tıpkı Anadolu ağızlarındaki gibi, *-İş* isim-fiil eki üzerine vasıta hâli ekinin gelmesiyle oluşturulmuştur. Ancak *-(y)XşXn* eki, Anadolu ağızlarında daha çok *-(y)XncA* ekiyle paralel görevde kullanılırken, *Türkmencede* *-rken/ -Arken* zarf-fiilinin muadili görünümündedir.

Sonuç

-(y)XşXn zarf-fiilinin yazıya geçmiş en eski örneği,⁵ tespit edebildiğimiz kadarıyla Deny'nin söz ettiği 17. yüzyıldan kalma Kazan metnidir.⁵ Anadolu'daki yazılı metinler 18. ve 19. yüzyıldan kalma Karamanlı metinleridir. Ekin, Anadolu ağızlarında oldukça geniş bir coğrafyada kullanılmasına rağmen, yazılı kaynaklarda yer almayı, yazı dili geleneğinin baskınlığıyla açıklanabilir.

Söz konusu zarf-fiilin Anadolu ağızlarındaki dağılımı, yerleşme tarihi ve etnik yapıyla birlikte düşünüldüğünde, *-(y)İşIn* şeklinin bir Bozok özelliği olduğu sonucuna varılabilir. Bu sonuç, Ortodoks Karamanlıların kökeni ko-

5. Tiken, bu ekin Eski Türkiye Türkçesinde tek örneğine rastladığını dile getirip, "zamandaşlık ifade eden bir zaman zarfı olarak fiile bağlanmaktadır" bilgisini verdikten sonra *Yusuf u Zeliha*'dan aldığı *Anı bunda indeyelüm soralum düşün/Ol hod bize eydivirür görüşi* örneğini zikretmektedir (Tiken 2004: 146). Ancak metin dikkatlice incelenirse buradaki *görüşin* yapısının zarf-fiillikle ilgisinin olmadığı görülecektir: Yusuf'un bir düş gördüğü haberi kardeşlerine ulaşır. Yusuf'un kardeşleri, onun sultan olmasından kaygı duymaktadırlar ve gördüğü düşün ne olduğunu Yusuf'a sormaya karar verirler. Beyit "Onu çağıralım, gördüğü düşü soralım, o da bize gördüklerini anlatsın" şeklinde anlaşılmalıdır (Şeyyad Hamza, 1946: 6 ve tıpkıbasım bölümü: 3/6). Buradaki *-üşin* yapısının *-üş* fiilden isim yapma eki, *+i* teklik 3. kişi iyelik eki, *+n* belirtme durumu eki şeklinde olduğu ve *-XşXn* zarf-fiiliyle ilgisinin bulunmadığı açıktır.

nusundaki tartışmalara da yeni bir boyut getirecek niteliktedir. Aynı sonuç, ağız araştırmalarının, etnik yapı ve yerleşim tarihi araştırmalarıyla birlikte yürütülme zorunluluğunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

-(y)XşXn eki, Anadolu ağızları ve Karamanlıcının yanı sıra Türkmençe ile Kazan metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, bizi, karşılaştırmalı lehçe araştırmalarının ilgi çekici veriler ortaya koyabileceği ve Türkolojinin bir çok problemini aydınlatabileceği sonucuna götürmüştür. Türkiye Türkçesi ağızlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi de benzer sonuçlar verecektir.

Kaynaklar

- Akçay, H. (1997) *Sivaslı Ağızı*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Akın, H. (1959–1960) *Giresun Ağızı Üzerine Bir Dil Araştırması*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü. [Yayımlanmamış lisans tezi]
- Aslan, A. (2003) *Afyon-Çıkrık Ağızı*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi. [Yayımlanmamış bitirme tezi]
- Aziz Nesin (1984) *Medeniyetin Yedek Parçası*, Kaplan: Dergâh.
- Biray, N. (2001). *Çivril Ağızı Ses ve Şekil Özellikleri, Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu*, 18–19 Eylül 2001, http://www.civril.gov.tr/1/soy/ses.htm#_ftn1 (05. 08. 2003).
- Boz, E. (2002) *Afyon Merkez Ağızı (Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük)*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Caferoğlu, A. (1942) *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları*, İstanbul: TDK Yay.
- Caferoğlu, A. (1943) *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, İstanbul: TDK.
- Caferoğlu, A. (1944) *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*, İstanbul: TDK.
- Caferoğlu, A. (1945) *Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilâyetleri Ağızları)*, İstanbul: TDK Yay.
- Caferoğlu, A. (1946) *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler (Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu, Zonguldak İlleri Ağızları)*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Caferoğlu, A. (1946) *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları)*, İstanbul: TDK Yay.
- Caferoğlu, A. (1956) *Anadolu Ağızlarındaki Metathèse Gelişmesi, TDAY-Belleten 1955, 1–7.*
- Caferoğlu, A. (1958) *Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi, TDAY-Belleten 1958, 1–11.*
- Caferoğlu, A. (1964) *Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri, TDAY-Belleten 1963, 1–32.*

- Caferoğlu, A. (1959) Die anatolischen und rumelischen Dialekte, in J. Deny et al. (ed.) *Philologie Turcicae Fundamenta 1*, Wiesbaden: Steiner, 239-260.
- Caferoğlu, A. (1994) *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme 1 (Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstilahları, Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilâyetleri Ağızları)*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Caferoğlu, A. (1995) *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler (Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilâyetleri ile Afşar, Saçıkara ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları)*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Clark, L. (1998) *Turkmen Reference Grammar*, Turcologica 34, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Deliceoğlu, F. (2002) *Gesi, Ağırnas, Mimarşinan ve Yöresi Ağızları*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Deny, J. (1941a) *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, çev. A. U. Elöve, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Deny, J. (1941b) Le gérondif en -(y)işin, d'après les écrits du moine Ioanni Hierothéos, en turc des Grecs-orthodoxes turcophones d'Anatolie, *Körösi Csoma Archivum 3*, 119-128.
- Doğan, Ş. (2001) *Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Eckmann, J. (1950a) *Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar, 1. Phonetica*, AÜ, *DTCF Dergisi* 8/1-2, 165-200.
- Eckmann, J. (1950b) *Karamanlıca -işin'li Gerundium Hakkında, Türk Dili Belleten* 3/14-15, 45-52.
- Ekinci, M. (1993) *Yeşilhisar ve Yöresi Ağızları*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Ergin, M. (1984) *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi.
- Gülensoy, T. (1988) *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Ankara: TDK, Yay.
- Gülseren, C. (2000) *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, Ankara: TDK Yay.
- Gülsevin, G. (2002) *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.
- Günşen, A. (2000) *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.
- Haşimi, A. (2001) *Hassa Ağzı İncelemesi (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Karahan, L. (1996a) *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK Yay.
- Karahan, L. (1996b) *Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-Fiil Ekleri, Türk Kültürü Araştırmaları (Prof. Dr. Z. Korkmaz'a Armağan)* 32/1-2, 205-236.
- Kaynak, D. (1970) *Ereğli (Konya) Ağzı*, Ankara: AÜ, DTCF. [Yayımlanmamış mezuniyet tezi]

- Kılıç, A. (1991) *Auşar Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Koraş, H. (1992) *Karaman ve Yöresi Ağızları*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Korkmaz, Z. (1971) *Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu*, *TDAY-Bellekten* 1971, 21-32.
- Korkmaz, Z. (1977a) *Neuşehir ve Yöresi Ağızları 1, Ses Bilgisi (Phonétique)*, Ankara: AÜ, DTCF Yay.
- Korkmaz, Z. (1977b) *Türkiye Türkçesi*, in *Türk Ansiklopedisi* 32, Ankara: MEB, 393-426.
- Korkmaz, Z. (1994) *Güney-Batı Anadolu Ağızları, Ses Bilgisi (Fonetik)*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2003) *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Kowalski, T. (1938) *Eine unbekannte gerundiale Konstruktion im Anatolisch-türkischen*, *Archiv Orientalni* 10/1-2, 115-120.
- Öz, Y. (1972) *Tarsus - Toros Türkmenleri'nin Dili Üzerine*, Ankara: AÜ, DTCF. [Yayımlanmamış mezuniyet tezi]
- Özdemir, A. Z. (1994) *Öyküleriyle Ağıtlar 1*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Paçacıoğlu, B. (1987) *Sivas İlbeyli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara: Gazi Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Räsänen, M. (1933) *Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien 1*, Sivas Vil., *Studia Orientalia* 5/2, 1-151.
- Räsänen, M. (1935) *Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien 2*, Jozgat Vil., *Studia Orientalia* 6/2, 1-106.
- Räsänen, M. (1936) *Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien 3*, Ankara, Kaiseri, Kırşehir, Çankırı, Afyon Vil., *Studia Orientalia* 8/2, 1-130.
- Räsänen, M. (1942) *Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien 4*, Konja Vil., *Studia Orientalia* 10/2, 1-83.
- Sarıyıldız, N. (1996) *Boğazlıyan ve Yöresi Ağızları*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Söyegow, Myratgeldi et al. (1999) *Türkmen Diliniñ Grammatikasy, Morfologiya, Aşgabat*: TDK-Ruh.
- Şahin, H. (2002) *Türkiye Türkçesinde -IP Ulaçlı Fiillerin Durumuna Bir Bakış*, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3, 99-105.
- Şeyyad Hazma (1946) *Yusuf ve Zeliha*, Nakleden Dehri Dilçin, İstanbul: TDK Yay.
- Tekin, T. et al. (1995) *Türkmence-Türkçe Sözlük*, TDA 18., Ankara: Simurg.
- Tiken, K. (2004) *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, Ankara: AKDITYK-TDK Yay.
- Thury, J. (1885) *A kasztamun-i török nyelvjárás*, Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

- Vincze, F. (1908) Beiträge zur Kenntnis des anatolischen Türkisch, *Keleti Szemle* 10, 141-179.
- Yelok, V. S. (1999) *Divriği Merkez İlçe Ağzı*, Ankara: Gazi Üniversitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]
- Yıldırım, F. (1999) *Çukurova Ağızları -Adana ve Osmaniye İlleri- 2*, Adana: Çukurova Üniversitesi. [Yayımlanmamış doktora tezi]
- Yıldırım, F. (2002) Türkiye Türkçesinin Ağızları ve Etnik Yapı: Çukurova Ağızları Örneği, *Türkkbilig* 2002/4, 136-153.
- Yüce, N. (1972) Einige auffällige Gerundialformen im Türkischen, *Ural-Altäische Jahrbücher* 44, 194-199.
- Yüce, N. (1999) *Gerundien im Türkischen: Eine morphologische und syntaktische Untersuchung*, TDA 23, İstanbul: Simurg.